

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКИДІВ ГАЗІВ У ПОВІТРЯ В УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Викиди газів у атмосферне повітря є однією з головних екологічних проблем сучасності. Промислові підприємства, транспорт, енергетичні комплекси та інші джерела забруднення значною мірою погіршують якість атмосферного повітря, що негативно впливає на стан здоров'я населення і довкілля. Законодавче регулювання охорони атмосферного повітря в Україні спрямоване на обмеження шкідливих викидів та впровадження сучасних екологічних технологій. Проте ефективність реалізації цих норм залишається недостатньою, що потребує подальшого вдосконалення системи контролю та відповідальності.

Ключові слова: *атмосферне повітря, викиди, екологічне право, забруднення, правове регулювання, екологічна безпека.*

Abstract

Emissions of gases into the atmosphere are one of the main environmental problems of modern times. Industrial enterprises, transport, energy complexes and other pollution sources significantly deteriorate air quality, which negatively affects human health and the environment. Legislative regulation of air protection in Ukraine aims to limit harmful emissions and implement modern environmental technologies. However, the effectiveness of these norms remains insufficient, requiring further improvement of the control and liability system.

Key words: *atmospheric air, emissions, environmental law, pollution, legal regulation, environmental safety.*

Вступ

Охорона атмосферного повітря є пріоритетною складовою державної екологічної політики України і безпосередньо корелюється з євроінтеграційними зобов'язаннями держави. На конституційному рівні ця важливість закріплена у статті 50 Конституції України, яка гарантує кожному право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Правовою основою регулювання у цій сфері слугує Закон України «Про охорону атмосферного повітря». Його головна мета полягає у забезпеченні екологічної безпеки, запобіганні шкідливим впливам забруднення, а також у регулюванні діяльності, пов'язаної з викидами.

Незважаючи на наявність законодавчої бази, рівень забруднення повітря залишається критично високим, особливо у густонаселених та промислових регіонах. Це зумовлено рядом системних проблем: технологічною відсталістю та моральною зношеністю основних фондів більшості промислових підприємств, які використовують застарілі та високотоксичні технології; слабкістю механізмів державного контролю та відсутністю дієвих економічних стимулів для екомодернізації виробництв. Таким чином, комплексний аналіз чинних правових норм та механізмів їх реалізації є необхідною передумовою для формування дієвої стратегії мінімізації негативного впливу на атмосферне повітря в Україні.

Результати дослідження

Екологічне законодавство України традиційно побудовано на принципах нормування, дозвільної системи та контролю. Воно встановлює вимоги щодо гранично допустимих викидів (ГДВ), які є обов'язковими для кожного підприємства-забруднювача, а також зобов'язує підприємства впроваджувати очисні споруди та проводити регулярний моніторинг якості повітря. Однак, наявність цих інструментів не гарантує їх ефективності.

Аналіз правозастосовної практики виявляє суттєві недоліки у системі. По-перше, чинні нормативи ГДВ часто є застарілими і не відповідають сучасним міжнародним стандартам якості повітря. Сама процедура отримання дозволів є складною, бюрократизованою та не завжди прозорою, що створює передумови для корупційних ризиків. Державний контроль, що здійснюється, зокрема, Державною екологічною інспекцією, є недостатнім, оскільки страждає від обмежених ресурсів та відсутності сучасного обладнання. Критичним інституційним недоліком є відсутність обов'язкової імплементації системи автоматизованого моніторингу викидів (CEMS), яка є стандартом у ЄС. Це створює інформаційний вакуум, унеможливаючи об'єктивний контроль за фактичними викидами у режимі реального часу. Система відповідальності є неадекватною. Штрафні санкції, передбачені адміністративним законодавством, є занадто низькими і не виконують превентивної функції. Для великих промислових операторів, які генерують значні прибутки, сплата штрафу часто є менш затратною, ніж капітальні інвестиції у модернізацію та впровадження очисних технологій.

З огляду на євроінтеграційний курс, ключовим стратегічним напрямом є прискорення гармонізації українського законодавства з європейським *acquis*. Це передбачає не лише імплементацію Директиви ЄС 2008/50/ЄС, що стосується якості атмосферного повітря, але й впровадження положень Директиви про промислові викиди (IED) 2010/75/ЄС. IED вимагає обов'язкового застосування Найкращих доступних технологій та методів управління (BAT). Перехід до системи BAT дозволить встановити єдині, високі екологічні стандарти для всіх великих промислових об'єктів та забезпечить поступову заміну морально застарілої системи ГДВ.

Висновки

Забезпечення належного рівня охорони атмосферного повітря вимагає комплексного, міжгалузевого підходу. Необхідно здійснити не лише вдосконалення правових норм, а й забезпечити глибоку інституційну та технологічну реформу.

Ключовими діями, необхідними для подолання існуючих проблем, є: кардинальне оновлення правової бази згідно з принципами європейського права, що включає введення жорстких стандартів якості повітря; посилення контролю через створення та функціонування національної системи автоматизованого моніторингу викидів (CEMS) на всіх підприємствах-основних забруднювачах.

Також критично важливим є значне підвищення відповідальності – збільшення штрафних санкцій та вдосконалення методик розрахунку збитків, щоб реальна фінансова відповідальність відповідала принципу «забруднювач платить». Паралельно необхідне впровадження економічних стимулів (податкових та кредитних преференцій) для підприємств, які інвестують у сучасні, екологічно чисті технології. Законодавче регулювання має базуватися на принципах сталого розвитку та чітко орієнтуватися на міжнародний досвід успішної декарбонізації та зменшення антропогенного навантаження на атмосферу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» № 2707-ХІІ від 16.10.1992 р. // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>
3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. <https://mepr.gov.ua/>

Шинкарук Богдана Ігорівна – студентка групи ЕКО-236, факультет будівництва, цивільної та екологічної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: sinkruk27@gmail.com.

Науковий керівник: Ковальчук Іван Васильович – доктор філософії у галузі права, старший викладач кафедри суспільно-політичних наук факультету інформаційних електронних систем Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: ivankovalchuk@vntu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7467-5317>

Shynkaruk Bohdana I. – student of group ECO-23b, Faculty of Construction, Civil and Environmental Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : sinkruk27@gmail.com.

Scientific supervisor: Kovalchuk Ivan – PhD in law, senior Lecturer at the Department of Social and Political Sciences faculty of information electronic systems Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: ivankovalchuk@vntu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7467-5317>